

MAROKO

NA SAJMU KNJIGA U BEOGRADU

Danas

nedelja, 21. oktobar 2018.

Marokanska arhitektura i izdavači na štandu u Hali 2, tematske tribine u Sali „Borislav Pekić“

Religija, poezija, prevodilaštvo i literatura

Ambasada Maroka u Srbiji, prve arapske zemlje koja će se predstaviti kao počasni gost Međunarodnog sajama knjiga u Beogradu, najavila je da će sto kvadratnih metara svog štanda izgraditi u marokanskom arhitektonskom stilu i ispuniti ga izdanjima najznačajnijih nacionalnih izdavača i institucija. Štand bi večeras, posle svečanog otvaranja Sajma trebalo da otvore ministri kulture Maroka i Srbije Mohamed el Aražan i Vladan Vukosavljević. Posle tog otvaranja u otvaranju u Hali 2, program zemlje počasnog gosta - reč je o četiri tematske tribine - preseliće se u salu *Borislav Pekić*. Na tribinama kao gosti iz Maroka najavljeni su pisac Tahar Ben Želun, istoričar i generalni sekretar Marokanske zajednice u dijaspori Abdela Busuf, književnica i prevodilac Sana Čairi i pesnikinja Safae Sižilmasi Idrisi.

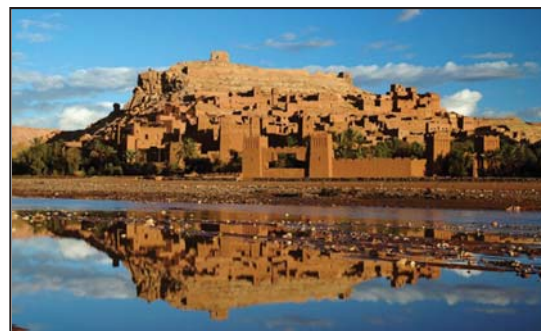

Prva tribina na temu *Marokanski model religioznosti* održaće se u ponedeljak, 22. oktobra, i na njoj će učestvovati Abdulah Busuf. On je stručnjak za istoriju Mediterana, jedno vreme bio je na čelu *Udruženja džamija* u Strazburu, a od 2006. živi u Briselu i poslednjih desetak godina zadužen je za marokansku dijasporu. Au-

tor je autobiografske knjige na arapskom i francuskom jeziku *Soba 305: porođajni bolovi drugog porođaja* i istorijskog dela *Arapska opažanja u istoriji o Emiru Nekor*. Kako je najavljeno, ideja da se pokaže da marokanski verski model, zasnovan na obredima, dogmama i sunitskom sufizmu daje odgovore i na najkompleksnija pitanja našeg vremena ne samo u Maroku, te da se zbog dokazane efikasnosti u stvaranju duhovnog i političkog mira u ovom arapskoj zemlji, čije je stanovništvo većinski muslimansko i može uspešno prenijeti i u evropske zemlje u kojima žive muslimani.

Nastavak na III strani

Jedan od najpopularnijih pisaca postkolonijalne Severne Afrike govori ekskluzivno za Danas

TAHAR BEN ŽELUN: Moćnici su na putu da uprljaju i unište planetu

Anđelka Cvijić

EKSKLUZIVNO

Jedan od najpoznatijih i najčitanijih pisaca frankofonskog područja, Tahar Ben Želun, biće gost 63. Međunarodnog beogradskog sajma knjiga i, kako se najavljuje, učestvovaće u programima zemlje počasnog gosta Sajma, Kraljevine Maroko.

Ben Želun u Beograd stiže 27. oktobra i već će u 16 sati na Sajmu održati konferenciju za štampu, a potom će u 17.30 na štandu izdavačke kuće Clio čitaocima potpisivati svoje knjige. Clio je, naime, upravo objavio Ben Želunov roman *Brak iz zadovoljstva* koji je sa francuskog na srpski jezik prevela Ljiljana Mirković. U ovom delu pisac, rođen 1944. u Fesu, govori o tragičnim sudbinama ljudi u Maroku, koje su određene običajima i predrasudama protiv kojih je borba ne samo neravnomerna već često i izgubljena. Stoga su i retki oni koji se u tu borbu upuštaju, koji se ne plaše emocija, koji se iz petnih žila bore za dostojanstvo na koje, kao na glavnu pretpostavku ljudskog, imaju potpuno pravo.

Tahar Ben Želun jedan je i od najpopularnijih pisaca postkolonijalne Severne Afrike. U njegovoj biografiji stoji zapisano da je završio arapsko-francusku osnovnu školu, da je pohađao francusku srednju školu u Tanžeru, a da je na Univerzitetu Mohamed V u Rabatu upisao studije filozofije. Sredinom 1960-ih bio je učesnik protesta protiv nasilnog ponašanja marokanske policije; uhapšen je, i kažnjen.

Ben Želun je iz Maroka otišao u Francusku, gde živi duže od 40 godina. Autor je više od dvadeset romana i pesničkih zbirki; iako mu je maternji jezik arapski, sva svoja dela napisao je isključivo na francuskom. Za roman *Sveta noć* dobio je *Gonkurovu nagradu*; za roman *To zaslepljujuće odsustvo svetlosti* primio je Međunarodnu književnu nagradu IM-

PAC Dublin; godine 2008. Nikola Sarkozy, tadašnji predsednik Francuske, dodelio mu je *Krst velikog oficira Legije časti*. Bio je i u najužem izboru za Nobelovu nagradu za književnost.

Tahar Ben Želun poznat je našim čitaocima. Njegov roman *Sveta noć* objavljen je 2002. u izdanju *Narodne knjige / Alfa*. Pored romana *Brak iz zadovoljstva* u izdanju Clio, izdavačka kuća Laguna uoči ovogodišnjeg Sajma knjiga ponovila je *Svetu noć* (prevela Nadežda Obradović), i objavila je Ben Želunov roman *Dete od peska*, u prevodu Gordane Breberine.

Tahar Ben Želun je izuzetno prijatan sagovornik. Iako je ovaj ekskluzivni intervju vođen posredstvom elektronske pošte, na molbu za razgovor za *Danas* odgovorio je pozitivno u roku od desetak minuta. Zatim su, vrlo brzo, na pitanja usledili odgovori koji svedoče ne samo o Ben Želunovom odnosu prema književnosti, već i o jednom vrsnom, angažovanom intelektualcu koji na lestvici vrednosti kao najvažnije izdvaja slobodu, dijalog, poštovanje drugog... Jednom rečju, sve što naše živote čini vrednim življenja.

Plemenite socijalističke ideje su propale. Političke partije levice nisu umele da pronađu odgovore na očekivanja naroda. Onda su se ljudi okrenuli prema desničarskim ekstremima, demagoškim populistima, prema rasistima. Takvo je ljudsko biće, kada se plaši, spremno je sve da učini

■ U romanu „Brak iz zadovoljstva“ otvarate mnogo veoma važnih pitanja. Među njima je vidljivo, kao centralno, pitanje rasizma prema crncima u marokanskom društvu. Kako se može objasniti osećanje neprijateljstva? Odakle ta mržnja? Čini mi se da je taj virus danas zahvatio celi svet...

– U XIX i na početku XX veka, ropstvo je postojalo u tradiciji nekih zemalja. Kad su marokanski trgovci, beli i bogati, krenuli sa svojim poslovima u Africi, smatrali su normalnim da afričke žene iskoristavaju do te mere da su ih odvodili sa sobom u Maroko, kako bi ih pretvorili u seksualne ropkinje ili u sluškinje. To je bilo prirodno stanje stvari, jer niko u to vreme ropstvo nije osporavao. Počevši od takvog činjeničnog stanja, rasizam se ustoličio i neprekidno traje do ovih dana.

Ta mržnja, stanje prezira prema biću koje se smatra nižim, nastavlja se i dalje. Zato moj roman *Brak iz zadovoljstva* podseća na takvu nenormalnu situaciju i, koliko je meni poznato, ovo je prvi put da se jedan roman fikcija bavi tom temom i razvija je.

■ S druge strane, govorite o ljubavi. Koje su najlepše reči za ljubav? Da li je ljubav osećanje koje se uvek želi, ali nikad ne ostvaruje?

– *Brak iz zadovoljstva* je, takođe, roman o ljubavi. Beli trgovac je istinski zaljubljen u tu mladu ženu koju privremeno ženi dok je u Senegal. U maro-

Mi nismo u sukobu civilizacija, mi smo u sukobu sa neznanjem i strahovima: Tahar Ben Žalun

kanskoj tradiciji o ljubavi se ne govori, ne koriste se reči. Iz stida. Ljubav ostaje osećanje, zanos koji može biti proniknut, shvaćen, ili ignorisan. O ljubavi se obično priča kad ljubavi nedostaje, kad se pati posle odbacivanja ili posle raskida.

■ Celi je svet svedok strašne imigracione drame. Siroti ljudi koji dolaze u druge zemlje prolaze kroz specifičnu fizičku i psihičku torturu. Posle svega toga, kako se mogu navići na novi život? Izbeglice su traumatizovane i njihova je sudbina krik na uzbuđenje protiv ksenofobije u državama Zapada. Da li je migraciona politika Evropske unije već doživela poraz?

– Imigracija je drama našeg doba. Sve je više ljudi koji su spremni i žele da pokušaju da odu u druge zemlje kako bi spasili svoje živote. Ali te zemlje, naročito Evropa, ne može da primi ceo svet. Zbog toga se rešenje nalazi u Africi, u kojoj bi Evropa morala da izvrši pritisak na vlade bogatih zemalja kao što su Nigerija, Gabon, Alžir, kako bi one osigurale da njihovo stanovništvo ne poželi da emigrira. Jer, čak i kada su dobro prihvaćeni, adaptacija imigranata jeste teška.

Služaj izbeglica je drugačiji. Ljudi i žene koji su pobeegli pred masakrima koje Bašar el Asad vrši nad svojim narodom zahtevaju da im se pomogne da se vrate svojim domovima, i to da bi se borili protiv ubilačke politike Bašara el Asada kako bi povratili svoja ognjišta. Ali to se ne čini. Izgleda da je, uz pomoć Rusa i Iranaca, El Asad pobedio. To je pobeda varvarstva nad civilizacijom. El Asad bi morao da bude uhapšen, i da mu međunarodni tribunal sudi za zločine protiv čovečnosti. Ali on je dobro zaštićen.

■ Kako je moguće da se demokratska civilizacija u 21. veku ponovo suočava sa radikalnom desnicom? Gde su nestala ljudska prava? Savest?

– Plemenite socijalističke ideje su propale. Političke partije levice nisu umele da pronađu odgovore na očekivanja naroda. Onda su se ljudi okrenuli prema desničarskim ekstremima, demagoškim populistima, prema rasistima. Takvo je ljudsko biće, kada se plaši, spremno je sve da učini.

■ Zbog čega se kulturološke razlike ne bi iskoristile da se bolje čuje glas Drugog? Sigurna saradnja da većina ljudi misli da bi na taj način nestale predrasude i stereotipi?

– Kultura je najbolji način borbe protiv predrasuda i glupih klišeja. Ali kad desnica dođe na vlast, ona kulturu ukida subvencije. Građansko društvo je tu koje je uvek veoma naklonjeno muzičarima koji dolaze iz dalekih zemalja, prevodnoj literaturi, pozorištu, itd. Ali ono nije većina.

■ S druge strane, te predrasude i stereotipi dolaze iz neznanja. Mislite li da u sadašnjim globalnim okolnostima obrazovanje nije toliko važno? Da diktatorskim režimima, ali i zapadnim demokratskim društvima više odgovara da ljudi budu neobrazovani jer je onda mnogo lakše zadržati vlast?

– Obrazovanje je ključ celog sistema. Jer ono štiti ljude tera da glasaju za autoritarne partije jeste neznanje, praćeno strahom.

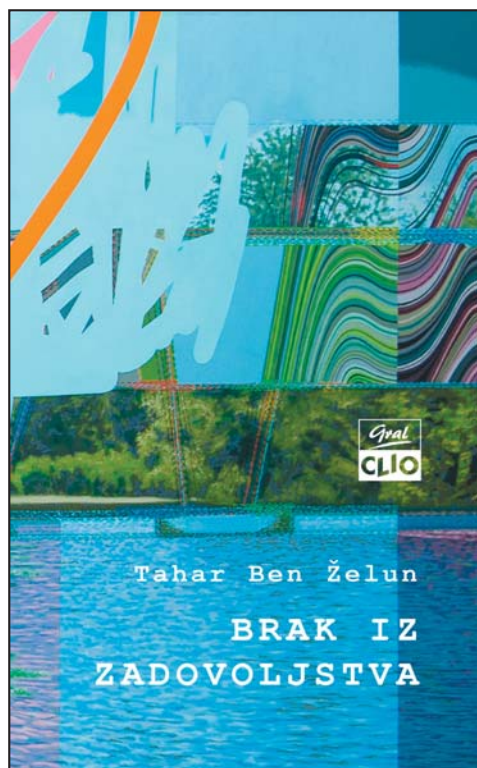
Pogledajte, na primer, slučaj Italije gde je jedna demokratsko glasanje dalo vlast u ruke Salviniju, pristaši zatvaranja granica koji predvodi nemilosrdnu borbu protiv migranata, i ponovo uvodi određene musolinijevske teme. U ovakvom zajedničkom štvu, Evropa je na putu da promeni svoj pravac i da zaokrene ka najjačoj desnici. Videćete da će sledeći evropski izbori dati većinu partijama ekstremne desnice.

■ Verujete li da se svet suočava sa sukobom civilizacija?

– Svet se oduvek suočavao sa onim što je uništavao civilizaciju. Ali mi nismo u sukobu civilizacija, mi smo u sukobu sa neznanjem i strahovima.

■ Vi ste pisac koji traži istinu. Vaša junakinja, Nabu, u romanu „Brak iz zadovoljstva“ živi u harmoniji sa prirodom, ona nije muslimanka, ona ne poznaje zakone vere, ona na život gleda kao na lepi san. Ali život je, videće, okrutan?

– U *Braku iz zadovoljstva* Nabu je lik koji ja mnogo volim. Ona jeste u slozi sa prirodom, ona nema rasističke i seksualne predrasude, ona se voljno predaje bez neke zadnje misli. Ali ona ne zna da li će

ljubav na koju joj se zavetovao njen *privremeni muž* biti jača od ljudske okrutnosti. Ipak, ima dovoljno dostojanstva i inteligencije da se odupre zlu.

■ **Prošlo je dvadeset godina otkako ste objavili knjigu „Kako sam mojoj ćerki objasnio rasizam“. Da li se mladi danas manje boje islama?**

- U Evropi se danas islam očituje kao potpuni stranac u odnosu na zapadnjački život. Terorizam je u ime te religije zaista iskrivio sliku islama; stvoren je amalgam, i sada je tu situaciju teško promeniti. Islamofobija progradira u celome svetu.

■■■

Kultura je najbolji način borbe protiv predrasude i glupih klišea. Ali kad desnica dođe na vlast, ona kulturi ukida subvencije

■ **Teroristički islamistički napadi su glavni odbojni faktor kada se govori o migrantima i izbeglicama. Da li mediji - i vi pišete za dnevne listove (*Mond* je jedan od njih...) mogu da izmene javno mnjenje, da objasne da ti napadi nemaju ništa sa islamom kao religijom? Religije nisu rasističke?**

- Čovek je toliko ratova započeo u ime religija! Tekstovi i mišljenja koja objašnjavaju stvari su neophodni, ali ne i dovoljni. Treba krenuti po škola, pričati sa decom, i utviti im u glave šta su rasistička mržnja i neznanje. Pogrešno shvaćene, religije podstiču ljude na rasizam. To nije novost. Islam slavi iste ljudske vrednosti kao i druge dve monoteističke religije. Ali čovek u to ne želi da poveruje.

■ **Jednom ste rekli „Zahtevam da se Džordžu Bušu sudi pred međunarodnim tribunalom za zločine protiv čovečnosti. On je vodio ilegalni rat... On je odgovoran za stotine hiljada mrtvih...“ Da li je Buš jedini krivac?**

- Suditi Dž. V. Bušu bila bi normalna stvar, ali Amerika je moćna i zato izmiče pravdi. Suđeno je afričkim i jugoslovenskim krivcima, ali se nikad nije niko setio da oformi sud za onoga koji je započeo nepravедni rat, ilegalni rat, zasnovan na laži, i koji je prouzrokovao smrt i nesreću miliona Iraca. Ni je on jedini krivac; Sadam je uhapšen, ponižen i obešen! Iako je i Buš kriv, kao on.

■ **Kritikujete radikalni islam ali, u isto vreme, i politiku Zapada. Kako vidite budućnost sveta?**

- Budućnost sveta nije u verskom i političkom radikalizmu. Budućnost je u razumu, sporazumevanju, u dijalogu; pogledajte, na primer, šta se dešava u slučaju klime. Tramp odbija da se povinuje preporukama stotina država za spas planete. Brazilska ekstremna desnica, za koju postoji rizik da bude izabrana, protivi se borbi za čistu planetu. Dakle, moćnici su na putu da uprljaju i unište planetu.

■ **„Hiljadu i jedna noć“ i „Šeherezada“... One vas inspirišu, zar ne?**

- *Hiljadu i jedna noć* za mene su bili referentno delo za pisanje i pričanje o Maroku. To je pripovedačka tehnika koja je veoma važna.

■ **Suprotstavljate se tradicionalnim idejama kada je reč o položaju žene u muslimanskom društvu. Vidite li da se nešto u tome promenilo?**

- Položaj žena u muslimanskim zemljama je vrlo zabrinjavajući. Stvari se menjaju polako. U Maroku je promenjen zakon o ličnom statusu, ali ne dovoljno da bi žena dobila sva prava koja joj pripadaju.

■ **Pišete prozu, ali i poeziju. Koje je od ta dva teže pisati?**

- Poezija je glavna; to je moj omiljeni književni izraz. Poezija (lepota) je ta koja će spasiti svet.

■ **Jedan asteroid u glavnom asteroidnom pojasu je dobio ime po vama. Kako se osećate? Pomalo astralno? Božanski?**

- Osećam se dobro, i istovremeno zabrinuto zbog budućnosti sveta. Pisac koji je zadovoljan jeste pisac koji je promašio svoju vokaciju. Pisac nije nikad zadovoljan, nikad u slozi sa autoritarnom političkom moći.

Marokanska arhitektura i izdavači na štandu u Hali 2, tematske tribine u Sali „Borislav Pekić“

Religija, poezija, prevodilaštvo i literatura

Nastavak sa 1 strane

U okviru predstavljanja Maroka na Sajmu knjiga, u ponedeljak u *Domu omladine* nastupiće marokanska muzička zvezda Farid Ganam, pobednik arapske verzije međunarodnog TV pevačkog takmičenja *Glas*. Rođen je na jugu Maroka u porodici muzičara. Kao afirmisani basista marokanskog muzičkog andergraunda 2006. osnovao je grupu *Maïara Bend* koja neguje moderan marokanski zvuk pod uticajem fanka, regea i ska muzike.

U utorak svoju poeziju na Sajmu knjiga čitaće Safae Sižilmasi Idrisi. Ona će predstaviti svoju poslednju zbirku pesama *Moj život, jedno putovanje*, objavljenu u Francuskoj, sa kojom se ove godine vratila poeziji i sa kojom je gostovala i na Sajmu knjiga i iz-

tribina trebalo bi da pokaže da je „prevod kao drevna aktivnost u svim svojim aspektima kroz vekove igrao važnu ulogu u kulturnoj saradnji među narodima“ i da je „istorija sjajan svedok da je književni prevod značajno doprineo brisanju geografskih granica i smanjenju razdaljina između država“.

Na poslednjoj marokanskoj tribini pod naslovom *Šta može književnost u ovom vremenu?*, u subotu 27. oktobra, govoriće pisac, pesnik i slikar Tahar Ben Želun, čije su tri knjige objavljene na srpskom jeziku uoči ovog gostovanja - *Brak iz zadovoljstva* (*Clio*), *Sveta noć* i *Dete od peska* (*Laguna*). Želunov zadatak biće da ukaže na položaj pisca koji dolazi iz marokanskog društva, ulogu romana i književnosti u savremenom ubrzanom svetu, te

Neke od knjiga marokanskih autora prevedene na srpski

davača u Kazablanki. Rođena je u Rabatu, odrasla u Briselu, završila je studije informatike, kulture i medija u Rabatu i Bristolu u Velikoj Britaniji. Radila je za marokanske države agencije i ministarstva, a njena prva zbirka *Mediterran*, objavljena 2002. u Francuskoj, imala je odjeka ne samo u francuskim već i u poetskim krugovima Maroka, Velike Britanije i Mađarske.

Gost treće marokanske tribine biće Sana Čairi. Tema je *Literarni prevod kao most između kultura i naroda*. Sana Čairi je profesor na Univerzitetu *Hasan Drugi* - na *Odseku španskih studija na Visokoj školi za umetnost i humanistiku*. Doktorirala je u Rabatu na temu položaja žena Andaluzije u vreme kraljeva Taifa. Ono što je čini idealnim govornikom na zadatu temu jeste Marokanska nagrada za 2018. koju je dobila za prevod romana Izabale Aljende *Japanski ljubavnik* na arapski jezik. Bavi se i književnom teorijom i kritikom. Ova

da upozori na zapostavljanje čitanja od čega nije imuno ni Maroko.

Tahar Ben Želun jedan je od najpopularnijih pisaca postkolonijalne Severne Afrike i svakako je najveća zvezda marokanskog nastupa na 63. Sajmu knjiga u Beogradu. Uprkos činjenici da mu je maternji jezik arapski, celokupno književno delo napisano je na francuskom. Rođen je 1944. u Fesu. Završio je arapsko-francusku osnovnu školu i pohađao francuski srednju školu u Tanžeru. Kasnije se preselio u Rabat na studije filozofije. Emigrirao iz Maroka u Francusku i upisao Univerzitet u Parizu. Sarađivao u književnom časopisu *Svet*. Doktorirao je u oblasti psihijatrije i socijalnog rada. Iskustvo psihoterapeuta koristio je u svom umetničkom plodnom stvaralaštvu. Autor je više od dvadeset romana i pesničkih zbirki. Za svoj šesti roman *Sveta noć* dobio je *Gonkurovu nagradu* 1987. godine.

Početak jednog velikog prijateljstva...

Nije Kazablanka samo mesto gde se Ingrid Bergman i Hemfri Bogart nikada nisu sreli, nego je tu i *Rikov bar* koji nikada nije postojao. Filmski mit i danas privlači turiste u zanimljiv ambijent koji vodi preduzimljiva Amerikan-ka. Ali, nedaleko od džamije Hasana II, jedne od dve najveće na svetu, nalazi se još jedna znamenitost Kazablance...

Sajam knjiga u Kazablanci! Malo reči, mnogo očekivanih uzbuđenja! Dvadesetčetvorogodišnjak, još uvek u sopstvenom mladalačkom traženju, dinamičan, neizbrušen i otvoren za novi život. Preko tri stotine pisaca, pesnika, autora iz stručnih i naučnih obla-

Kraljevina Maroko počasní je gost predstojećeg Beogradskog sajma knjiga. Prva afrička i arapska zemlja koja u Beograd pristíže kao izlagač sa željom da temeljnije uputi srpsku kulturnu javnost u svoje savreme-

mlade na francuskom, arapskom a ponegde i berberskom jeziku. Pored frankofone, najzastupljenije književnosti, esejistike, publicistike... kod profilisanih izdavača vidljiv je priličan broj naslova posvećenih kulturnoj ba-

Marokanski ministar kulture u Beogradu

Nastup Maroka na Beogradskom sajmu knjiga predvodiće marokanski ministar kulture Mohamed el Aaraj. Bilo bi dobro kada bi na sajmu u Beogradu bila i naša ambasadorica Slađana Prica sa svojim saradnicima, koji su s mnogo pažnje i truda uspevali da usmeravaju sve aktivnosti u organizaciji Sajma u Beogradu. Onda bi svi učesnici s marokanske i srpske strane mogli da kažu da je ovo samo početak jednog velikog prijateljstva!

Uznemirenje pred svečano otvaranje, neizvesnost, postrojena počasna garda u crvenim mundirima...

sti. Egipat je bio počasni gost, među kako domaćini kažu, sedam stotina izlagača. A pored brojnih promocija knjiga organizovano je i nekoliko zanimljivih foruma kao što su *Film i književnost*, *Književnost i fotografija* i *Književnost i televizijske serije*.

Moderno doba ne bira prostor

no stvaralaštvo i kulturno nasleđe. Jedan od članova delegacije biće i slavni frankofoni pisac Tahar Ben Želun, poreklom iz Maroka. Bio je jedan od brojnih učesnika i na forumima i promocijama pod velikim belim šatorima u Kazablanci na sajmu knjiga februara ove godine. Imao sam zadovoljstvo da se tamo nađem kao gost Marokanskog ministarstva kulture i Ambasade Maroka u Srbiji, u tročlanoj delegaciji koja je predstavljala Beogradski sajam knjiga i srpske izdavače.

Uznemirenje pred svečano otvaranje, neizvesnost, postrojena počasna garda u crvenim mundirima, neko važan je pristizao, ali se ne zna tačno kada... Mladi princ Mulaj el Hasan otvara sajam i sa pratnjom obilazi štandove. Okupljen diplomatski kor na prijemu u čast otvaranja sajma. U velikoj hali mešavina savremenih i tradicionalnih odora, ljubazan, nasmejan svet koji se tiska pored i na štandovima.

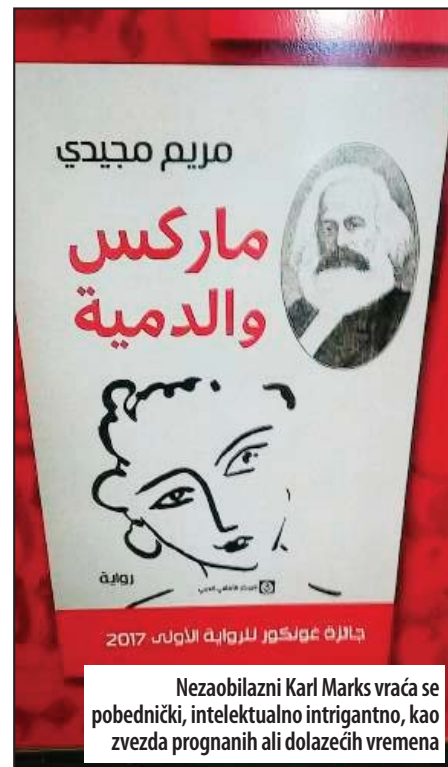
Sajam knjiga u Kazablanci svrstava se u red značajnijih sajmova pre svega u Africi ali i u svetu kad je reč o posebnom kulturnom ambijentu u kome zajedno žive arapski, francuski engleski i berberski jezik. Primetni su francuski štandovi sa velikim brojem izdanja različitih udžbenika stručnih knjiga, značajnih autora prevedenih na francuski ili arapski. Nezaobilazni Karl Marks i ovde se vraća pobednički, intelektualno intrigantno, kao zvezda prognanih ali dolazećih vremena, jer su oko njegovih dela okupljeni mladi i obrijani ljudi. S druge strane, nekoliko je dobro posećenih mesta sa islamskom verskom literaturom, na kojima takođe ima posetilaca ali sa galabijama, dugim bradama i fesovima na glavi. Veliki broj štandova sa literaturom za

štini. Najimpresivnije deluje izbor knjiga na štandu Izdavačke kuće *Raskršća*. Osnivač Abdulkader Retnani kaže da je preduzeće osnovao 1993. i dosad objavio više od 600 naslova. Sa svojim saradnicima ukazuje na slične probleme s kojima se susreće kao i većina izdavačkih kuća u svetu, umanjeno interesovanje kod mladih za čitanje i kupovinu knjiga, piraterija u nekim arapskim zemljama (Ibn Haldun ili Andre Menar, Muhammed Nurudin i mnogi drugi)... Posebno važan deo produkcije su velike monografije kulturnog nasleđa Maroka. Takva reprezentativna izdanja svoje mesto našla su i na štandu Ministarstva kulture Maroka.

Od stranih zemalja koje izlažu na nacionalnim štandovima treba spomenuti Francusku, Kinu, Italiju i Španiju kao i arapske goste Saudijsku Arabiju, Egipat i druge.

Pažnju privlače *Afrički Orijent* i *Pustinjska lisica*. To su nazivi dve veoma zanimljive marokanske izdavačke kuće. Kod *Pustinjske lisice* reč je delima pisaca koja su prevedena i čitana izvan granica Maroka, ili koja su prevedeni sa drugih jezika, značajne teme izvan književnosti, poseban segment literature za decu na arapskom i francuskom jeziku. Jedna od autorki je veoma omiljena marokanska spisateljica Lejla Slimani, nagrađena pre tri godine *Gonkurovom nagodom*. *Afrički Orijent* objavljuje veliki broj političkih, ekonomskih, socioloških, istorijskih i kulturoloških studija marokanskih stručnjaka.

Tekst i fotografije: Zoran Hamović

Nezaobilazni Karl Marks vraća se pobednički, intelektualno intrigantno, kao zvezda prognanih ali dolazećih vremena

